

Sabro kirke

Historisk beretning
v/ Anna Grethe og Vagn Bødker
2003

Landsbynavnet Sabro, har gennem tiderne været stavet på flere forskellige måder, men dog med den samme betydning. Det betyder sump, bæk, eller vådområde. Det passer også meget godt, da Sabro tilbage i tiden sandsynligvis har været omgivet af vand på de 3 sider.

Mod nord Lilleådalene. Mod vest Bjørn - kæret, og mod syd slugten der med åløbet gør sogneskel til Borum.

Sabros høje beliggenhed har sikkert også gjort, at Sabro som landsby har været beboet i flere tusinde år. 200 meter sydvest for kirken er placeret et fikspunkt der fortæller, at punktet ligger i kote 97.

Sabro ligger som et næs i landskabet, hvilket man tydeligt fornemmer, når man ser ned over Lilleådalene mod nordvest. Sabro har såvel som alle andre landsbyer, fra tidernes morgen været afhængig af drikkevand og at det fandtes højt oppe ved jordoverfladen. Begge disse krav er til stede i Sabro i dag, hvilket det sandsynligvis også har været, da de første mennesker har etableret sig i området.

Den danske folkekirke er som så meget andet her i landet, inddelt i nogle administrative enheder, med kirkeministeriet som den øverste lovgivende forsamling. Danmark er opdelt i stifter, hvor Sabro sogn hører under Aarhus Stift, som er et af landets største. Aarhus Stift strækker sig fra Hobro i nord, til Silkeborg i vest og Horsens i syd.

Stifterne er yderligere opdelt i provstier. For Aarhus kommunes vedkommende er der 3 provstier. Nordre Provsti, som Sabro sogn hører under og dækker området fra Skødstrup, vest omkring Aarhus til Borum. Søndre Provsti fra Harlev, syd omkring Aarhus til Malling.

Den resterende del af stiftsområdet dækker Aarhus midtby, og hedder Aarhus Domprovsti.

Sabro kirke ligner ved sit ydre, mange andre danske folkekirker. Kirken er kalket hvid og taget er tækket med bly, men den har ikke altid været tækket med bly. I årene frem til 1980 var den delvis tækket med tegl. Der var tegl på skibet, resten af kirketaget var bly.

Sabro kirke, såvel som så mange andre danske landsbykirker, har gennem tiderne gennemlevet en omtumlet tilværelse. Der har været krige, som ind i mellem har sat sine spor på kirken.

Sabro kirke er bygget i slutningen af 1100 tallet, eller i begyndelsen af 1200 tallet. Den har oprindeligt været 6,5 meter længere mod vest. Da man omkring 1950 skulle grave en rende til varmerørene fra kapellet til kirken, fandt man den gamle sokkel, til den oprindelige kirke.

Med hensyn til påbegyndelsen af kirkebyggeriet, er det sandsynligt, at det var Cistisiensermunkene der påbegyndte kirkebyggeriet i Sabro. Dog kan det ikke udelukkes, at der på stedet her ligget en anden kirke.

Kirkens ejerforhold :

I middelalderen og frem til 1666 var det ærkedegnen i Aarhus der havde tilsynet og ansvaret for kirken. Ærkedegnen var i katolsk tid en person der rangerede tæt på Ærkebiskoppen .

Kong Frederik den 3. overdrog i 1666 patronatsretten til Mogens Frijs af Fauerskov. Et patronat var et slags forstanderskrab, eller en overstyringsinstitution af kirkerne. I 1672 blev grevskabet Frijsenborg oprettet og kirken blev herved indlemmet i grevskabet Frijsenborg. De næste 143 år frem til 1810 hørte kirken under grevskabet Frijsenborg. Det var Frijsenborg der stod for vedligeholdelse og drift af kirken.

I 1810 afhændede grevskabet Frijsenborg kirketienden til forpagter Hvid på Ristrup. Hvid var samtidig storkøbmand i Aarhus. Det man handlede med vedrørende kirkerne, var retten til at inddrage kirketienden, hvilket medførte ansvaret for kirkens vedligeholdelse og drift. Det blev imidlertid ikke til nogen lang ejertid for forpagter Hvid. Allerede i 1812 tilskødede forpagter Hvid tiendeinddragelsesrenten til gårdejer Ole Christensen i Norring.

Det blev heller ikke til et længere kirkeejerskab for Ole Christensen I 1813 afhænder Ole Christensen kirken til sognets borgere.

Sognets beboere stod nu selv for inddragelsen af tiendeafgifterne og hermed ansvaret for drift og vedligeholdelse af kirken. Dette kirkelige ansvar, som i 1813 blev overdraget til borgerne i sognet, varede i næsten 100 år.

Den 1. januar 1910 afløstes tiendeafgiften af den styreform som vi kender i dag, nemlig med et folkevalgt menighedsråd. Disse råd bliver nu som dengang, valgt for en fireårig valgperiode. Efter tiendeafløsningen, betaler man ikke mere 10 % af sin indtægt til kirken. Alle skattepligtige borgere, som samtidig er medlem af den Danske folkekirke, betaler nu ca. 1 % i kirkeskat, som opkræves af kommunerne.

I 1800 tallet, hvor borgerne selv skulle inddrage tienden, var kirkeværgen en vigtig person. Det var ham der havde ansvaret for inddragelse af tienden. Det var også ham der stod med det daglige ansvar for drift og vedligeholdelse. Titlen kirkevæрге findes fortsat blandt menighedsrådets valgte medlemmer, men han skal ikke længere på kirkeloftet for at skovle korn. Han skal heller ikke på markedet for at sælge får og høns. Kirkeværgen primære opgave af i dag er, at tilkalde håndværkere når dette er nødvendigt og for øvrigt i det daglige, at skabe et godt forhold til den stedlige graver.

Kirkebygningen :

Kirken er som før nævnt bygget i slutningen af 1100 tallet, men engang i 1400 tallet bliver kirken afkortet med 6,5 meter. På det tidspunkt, da kirken bliver afkortet, bliver en ny vestmur til skibet bygget på kirken. Man må formode, at det tårn som kirken har i dag er det første tårn der bliver bygget til kirken. På skibets vestgavl er der tydelige spor af klokkereb. Disse spor må stamme fra en tid hvor skibets vestgavl har været ydermur. Tiden fra vestdelen bliver nedbrudt og frem til den tid hvor tårnet bliver bygget. I skibets vestgavl, er der en rimeligt stor gavllåbning som fører ind til kirkeloftet. Det kunne tænkes, at der i denne åbning har siddet en kirkeklokke, klokken er blevet draget via et reb nede fra indgangen til kirke, derfor disse spor af reb i kirkens vestgavl.

Da der ikke findes tegn på tilmurede kvindedør i kirkens nordside, må en eventuel kvindedør, havde været placeret i den del af kirken som nu er nedbrudt. Tårnbygningen med våbenhus er bygget i 1500 tallet og delvis opført i munkesten. Opgangen til kirkens loftsrum, er ikke opført sammen med tårnbygningen, men først opført i slutningen af 1800 tallet. Der har sandsynligvis været en udvendig trætrappe til loftrummet. Tårnet er opført med en tårnoverbygning.

I tårnoverbygningen er kirkens 2 klokker anbragt. Det er ikke helt almindeligt for en kirke af denne størrelse, at der er 2 klokker. Der hersker samtidig lidt tvivl om deres historie. I den største af klokkerne, er der indsmeltet 4 mønter som muligvis er tyske og stammer fra en tid i 1400 tallet. Ved klokkeskatten i 1529 skulle der afleveres 2 stykker malmklokker. Der er ting der tyder på, at der ikke blev afleveret nogle klokker, da de indsmeltede mønter i den store klokke er ældre. Den mindste af klokkerne er omstøbt i 1889 på Frichs fabrikker i Aarhus, hvilket fremgår af en indskrift på siden af klokken. Det fremgår af protokollen fra 1771 at klokkestolen skal udskiftes. Dele af stolen var ved at falde ned. Den nye klokkestol blev bygget op af egetræ og er ifølge en klokkeekspert, særdeles stabil og velholdt, eksperten tilføjer, at det er en af landets bedst bevarede klokkestole af sin art.

De byggematerialer der er anvendt til opførelse af kirken, er for det meste frådsten og jernal. Den øverste del af soklen er tilhuggede granitkvadre, med syldsten som nederste fundament. Vinduesåbningerne er ikke de originale fra 1100 tallet, men fra en tid i slutningen af 1800 tallet. Før 1967 var vinduesåbningerne omkranset af en rød teglsten. I 1967 blev den røde teglsten kalket hvid som resten af kirken. Den østlige gavl af koret, bærer tydelige spor af at være ombygget.

Kirkegulvet :

I 1895 blev gulvet i kirken dækket med grå cement fliser. Ved restaureringen i 1967 blev de grå cement fliser udskiftet og erstattet med gule kantstillede håndstrøgne teglsten med mørtelfuger. Før restaureringen i 1967, var der trægulv ved bænkerne. Disse blev udskiftet med den samme sten som det øvrige gulv. Der opstod imidlertid problemer med mørtelfugerne og menighedsrådet besluttede i 1987 at udskifte teglstenene med brændte teglstensklinker. Klinkerne blev sat i tørbeton og fuget med løst oventørret strandsand. Der blev igen etableret trægulve ved bænkerne og foran alterbordet.

Varmeanlægget :

Siden 1888 har der været installeret 5 forskellige varmekilder i kirken. I 1905 blev den første kakkelovn udskiftet med en større. I 1939 bliver der installeret et nyt og moderne kaloifærfyr i kirken. Kaloifærfyret og de 2 foregående kakkellovne, var placeret i skibets nordøstlige hjørne. I 1965 beslutter menighedsrådet sig for, at overgå til flydende brændsel. Kapelbygningen bliver udvidet med et fyrrum og der bliver opsat et oliefyr. Da man i 1986 bygger sognegård, med tilstødende kapel, bliver det gamle kapel overflødig og man bestemmer sig for at nedrive kapellet, hermed også fyrrummet. Det får den konsekvens, at man vælger at overgå til elvarme i kirken. Da man udvider fyrrummet i 1965, bliver der også plads til nye toiletter.

Kapelbygningen :

Kirkens kapel er opført i 1926 og var placeret i den sydlige del af kirkegården, umiddelbart inden for indgangen til kirkegården, hvor der nu er flagplads. Bygningen var opført i røde glatte teglsten, med indgangsparti i den nordlige gavl. Taget var tækket med røde teglsten. Bygningen blev brudt ned i 1987.

Krypten :

I forbindelse med Godsejer Laurits Rostrups død 1602 blev der bygget et gravkammer under kirkens kor. Nedgangen til krypten er ad en muret trappe i skibets østre ende. Trappenedgangen er nu dækket med en trælem. Da man i 1967 foretog en større restaurering af kirkerummet, besluttede menighedsrådet, i

samarbejde med de bevilgende myndigheder, at åbne for krypten. Det var nationalmuseet der stod for arbejdet. Krypten indeholdt 6 læderbetrukne trækister, som sandsynligvis alle tilhørte Rostrup slægten. Krypten blev ryddet, kiste og ligrester blev begravet i Ristrup gravstedet på kirkegården.

Orglet :

Det nuværende orgel er bygget i 1967 af orgelbygger Th. Frobenius, orglet har 4 stemmer. Det forrige orgel var et Zachariasen orgel, et såkaldt pneumatisk manuelt bælgorgel med 3 stemmer. Det blev bygget til kirken i 1916 og blev placeret på et pulpitur i skibets nordvestlige hjørne. Bærepillerne til pulpituret er bevaret og ligger på kirkeloftet.

Døbefonden :

Døbefonden er en romansk granitdøbefont, som er typisk for det østjyske område. De tilhuggede dobbeltløver er også typisk i det østjyske. Den har ikke altid stået hvor den står nu. Tidligere stod døbefondene ved indgangen til kirken og dåbshandlingen foregik her. Det er først i nyere tid at udøbte børn måtte komme ind i kirken. Da man besluttede at flytte døbefondene, skulle den stadigvæk være placeret centralt, derfor ser man mange steder at den er placeret midt for alteret og ofte i korbuen. Det vides ikke hvornår døbefonden i Sabro kirke er blevet flyttet.

Stoleværket :

Bænkene er formentlig fra en større restaurering i 1855. I 1901 blev sæderne øget i bredden og samtidig blev ryglænenes hældning ændret. Den oprindelige farve har været en egetræsfarve, men i 1901 blev de malet grå. Den grå farve har de haft frem til restaureringen i 1987. Den nuværende farve er afpasset efter altertavle og prædikestol.

Altertavle :

Det meste af tavlen er egetræ, men der er også brugt fyrretræ. Tavlens stil er senrenæssance. Altertavlen er skænket til kirken af godsejer Hans Skram Ristrup i 1621. I frisefeltet over alterbilledet

er en giverindskrift, hvor der blandt andet står, at prisen for tavlen har været 53 rigsdaler, men bekostet af Hans Skram. Alterbilledet forestiller Jesus indstiftelse af nadveren og er indsat og malet af P.A.Lyders. I 1956 restaureret af H.J.Termansen. Det øverste felt er af nyere dato. Frem til kirkerestaureringen i 1967 gik der en øst vestgående jerndrager i korbuen, jerndrageren gik igennem tavlens øverste felt. Da jerndrageren blev fjernet, blev der indsat et skriftsted, forfattet af sognepræst Kim Jepsen. Skriftstedet i det nederste felt, er forfattet af pastor Havvinkel, tidligere sognepræst ved kirken.

Epitafiet :

Epitafiet forestiller en tidligere sognepræst Niels Puolsøn Brandt og hans hustru. N.P.Brandt døde 1664 og det må formodes, at epitafiet er opsat umiddelbart efter hans død. Hustruen dør i 1658 og de får 10 børn. Maleren P.A.Lyders står nævnt som maler i 1851 hvor han forsøger at efterligne et meget forfaldent maleri. Niels Poulsøn Brandt var sognepræst i Sabro, Faarup og Lading, han var samtidig provst for provstiområdet.

Alterstagerne :

De 2 alterstager er fra 1588 og fremstillet i messing. De er skænket af Laurits Rostrup slægten og hans hustru Kirsten Rud slægten. Begge slægters våben er indgraveret i foden på stagerne. Den syvarmede kandelaber, er også fremstillet i messing. Den er skænket kirken til minde om Edslev slægten, der ejede Vistoftgården.

Prædikestolen :

Prædikestolen er opsat i 1653 og skænket af Søren Nielsen i Brabrand. Indgangen til prædikestolen gennem triumfbuen, er ikke noget usædvanligt ved landsbykirkerne.

Ligstenene :

De 2 ligsten som er indmuret i vægen i våbenhuset, blev fundet ved udgravningen til Kaloifær- varmeanlægget i 1939. De blev fundet under gulvet i kirkens nordøstlige hjørne. Den store sten er en

typisk romansk gravsten, men ud over det er der ingen kendskab til dens oprindelse.

Den lille figursten over Poul Pedersøn Brandt fra 1692, er tydeligt en slægtning af tidligere sognepræst Brandt på Epitafiet.

Gravminder på kirkegården :

Kirkegården er ikke præget af mange ældre gravminder. Det ældste er placeret i kirkegårdens nordøstlige hjørne.

1827 begraves Ursula Louise Wormskiold, søster til Amtmandinde Ingeborg Rosenørn.

1828 begraves Amtmand Peder Otto Rosenørn, tidligere Stiftamtmand i Aarhus.

1859 begraves enke efter Amtmand P.O.Rosenørn Ingeborg Christiane Rosenørn født Wormskiold.

1873 godsejer Hans von Folsach Ristrup.

Godsejerparret Anne Meta Kjær og Erik Kjær Ristrup, begraves henholdsvis år 2000 og år 2011